

Милча Мадих

Велибор Берко Савић: СОЛУНЦИ НА ЛОМАЧИ

Самостално издање, Ваљево 2002, 212

Аутор у овој књизи износи резултате својих истраживања везаних за околности и и мотиве забране једне књиге, издате под насловом „Србија у ратовима 1912-1918. са освртом на ваљевски крај“ коју је издало Удружења носилаца Албанске споменице Подружница Ваљево. Судски забрањена књига је изишла из штампе 1972 године а поводом шездесет година од Кумановске битке. После предговора из пера др Веселина Ђуретића и кратких уводних објашњења друштвених и посебно политичких прилика у којима је књига настала, аутор хронолошки документовано излаже политичку активност и хајку која је покренута од ондашњих власти, Општинског одбора Савеза бораца Народбоослободилачког рата Ваљево пре свих, а затим судског процеса забране књиге и њеног повлачења из промета. Стрпљивим и темељним истраживањем доступне архивске грађе аутор реконструише политичке прилике, владајуће идеолошке ставове и укупну друштвену климу која је стварана у вези књиге и њеног садржаја као и праве мотиве који су подгревали тај процес писаној речи о епопеји српског народа у ослободилачким ратовима 1912-1918.

Хронолошки след догађаја у вези забране књиге је документован аутентичном грађом, почев од захтева за покретање процеса забране од стране Општинског одбора СУБНОР-а Ваљево, нарученог „стручног“ мишљења о књизи које је дала Подружница друштва историчара и географа Ваљево, прибављања досијеа инкриминисаних личности од органа Државне безбедности, преко покретања поступка Јавног тужиоца, писменог обраћања Окружном јавном тужилаштву у Сремској Митровици, одакле је покренут поступак, пошто је књига штампана у штампарији и књиговезници Шид, до пресуде Окружног суда у Сремској Митровици. И поред упорног настојања аутор књиге „Солунци на ломачи“ није успео да добије на увид списе надлежног суда, што упућује на закључак да ни временска дистанца и промењене политичке прилике нису довољне да се подигне ембарго над „поверљивим“ судским списима.

Аутор је поред обиља документа насталих у време овог процеса, презентовао спорне текстове биографија инкриминисаних ратника уз аналитички и полемички коментар са актерима процеса и њиховим „аргументима“ о ургентној забрани ове књиге са „изопаденим“ биографијама шест ратника, који су обележени као народни непријатељи због сарадње са немачким окупатором у Другом светском рату, за која дела их је теретила и судила им комунистичка власт. Поред драматичних исповести живих ратника оптужених као непријатељи народа, аутор презентује текст жалбе Подружнице као издавача књиге и потврдну одлуку Врховног суда САП Војводине о забрани књиге, аутор даје Летопис носилаца Албанске споменице, приказујући његову активност на неговању и чувању вредности и традиција из ослободилачких ратова 1912-1918. Спискови чланова Удружења носилаца Албанске споменице 1915-1916 подружнице у Ваљеву са основним подацима о њима дати су у прилогу, као и именски регистар на крају књиге. Између ових поглавља, под насловом „Вартоломејске ноћи“ аутор презентује низ пресуда које су комунистичке власти изрекле неколицини Солунаца, који су оптуживани као народни непријатељи. Укаљана част и конфискована имовина ни до данашњих дана нису враћени сада већ покојним ратницима нити њиховим потомцима. Ова књига је покушај рехабилитације, не само појединих личности ратника из Првог светског рата, који су прошли и албанску голготу, него и пре свега реafirмацији вредности и циљева за које су многи наши преци положили своје животе.